

ΜΕΤΡΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟ ΤΩΝ ΑΠΩΛΕΙΩΝ ΤΡΟΦΙΜΩΝ

Η σπατάλη τροφίμων είναι ένα παγκόσμιο πρόβλημα με τεράστιες επιπτώσεις σε περιβαλλοντικό και κοινωνικό επίπεδο, μεταξύ των οποίων την κατασπατάληση φυσικών πόρων και τη διαίωσιση της επισιτιστικής ανασφάλειας για σημαντικό μερίδιο των πολιτών παγκοσμίως, αλλά και στην Ελλάδα.

Ωστόσο, η Ελλάδα παρουσιάζει αδικαιολόγητη αδράνεια στη λήψη μέτρων πολιτικής. Οι έως σήμερα νομοθετικές πρωτοβουλίες για τον περιορισμό του προβλήματος (η απαλλαγή ΦΠΑ για δωρεές τροφίμων με το ν.4238/2014 και η δυνατότητα διάθεσης προϊόντων με περασμένη χρονολογία ελάχιστης διατηρησιμότητας με την υ.α. Α2-718/2014) είναι λίγες και δεν επαρκούν για την αλλαγή υποδείγματος.

Επιπρόσθετα, η Οδηγία (ΕΕ) 2018/851, η οποία θα έπρεπε να έχει ήδη ενσωματωθεί στο εθνικό δίκαιο από τον Ιούλιο του 2020, ορίζει με σαφήνεια πως τα κράτη μέλη θα πρέπει να περιορίσουν τη σπατάλη τροφίμων και να παραδίδουν στην Κομισιόν αξιόπιστα στοιχεία για τα επίπεδα της σπατάλης. Μάλιστα, η Οδηγία προβλέπει μη δεσμευτικό στόχο μείωσης της σπατάλης (σε συμφωνία με τον σχετικό Στόχο Βιώσιμης Ανάπτυξης των Ηνωμένων Εθνών) κατά 30% έως το 2025 και κατά 50% έως το 2030.

Η Ελλάδα, ούσα πολύ πίσω σε αυτόν τον τομέα και δεδομένου ότι δεν διαθέτει δεδομένα για το μέγεθος της σπατάλης ή την ποιοτική σύσταση των απορριμάτων τροφίμων, θα έπρεπε να είχε κινηθεί με πολύ ταχύτερους ρυθμούς για τη λήψη μέτρων αντιμετώπισης του προβλήματος και συμμόρφωσης με τις προβλέψεις της Οδηγίας. Ωστόσο, το νέο Εθνικό Σχέδιο Διαχείρισης Αποβλήτων (ΕΣΔΑ), που δημοσιεύτηκε τον περασμένο Αύγουστο, δεν κάνει καμία απολύτως μνεία σε δράσεις περιορισμού της σπατάλης. Αντιθέτως, βάσει του ΕΣΔΑ εκτιμάται ότι στην Ελλάδα δεν θα παρατηρηθεί μείωση της σπατάλης έως το 2030. Η μόνη αναφορά στον ΕΣΔΑ που σχετίζεται με τον περιορισμό της σπατάλης είναι μια ασαφής αναφορά σε εκπόνηση εθνικού σχεδίου δράσης για τη μείωση της σπατάλης, η οποία εκπόνηση μετατίθεται στο απώτερο μέλλον.

Όμως η αδράνεια δεν μπορεί να αποτελεί επιλογή. Σε αυτό το πλαίσιο, το WWF Ελλάς έχει προτείνει στο Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας (ΥΠΕΝ) την άμεση λήψη των εξής μέτρων:

Ορισμός στόχου. Είναι πολύ σημαντικό το νομοθέτημα ενσωμάτωσης της οδηγίας (ΕΕ) 2018/851 να προβλέπει συγκεκριμένο στόχο για τη μείωση της σπατάλης τροφίμων, σε σύμπνοια με τον Στόχο 12.3 των Ηνωμένων Εθνών για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη. Σε αυτό το πλαίσιο προτείνεται να προβλεφθεί δεσμευτικός στόχος μείωσης κατά 50% της σπατάλης τροφίμων κατά μήκος της αλυσίδας παραγωγής και εφοδιασμού μέχρι το 2030, με έτος βάσης το 2021, οπότε αναμένεται η αποκατάσταση των επιπτώσεων που επέφερε ο COVID-19 στη λειτουργία της αγοράς τροφίμων και στις καταναλωτικές συνήθειες.

Αποτύπωση του μεγέθους των τροφικών απωλειών. Η μέτρηση των τροφικών απωλειών είναι βασικό συστατικό της Οδηγίας (ΕΕ) 2018/851. Η ΕΕ έχει ήδη προχωρήσει στην έκδοση της σχετικής κατ' εξουσιοδότηση απόφασης (ΕΕ) 2019/1597 για την ομοιόμορφη μέτρηση των επιπέδων απορριμμάτων τροφίμων, και βάσει αυτής θα πρέπει να γίνει ειδική αναφορά στο σχετικό νομοσχέδιο ενσωμάτωσης. Παρότι η ΕΛΣΤΑΤ έχει συμπεριλάβει στον προγραμματισμό της την εκπόνηση μέτρησης της σπατάλης, πρέπει να μεριμνήσει για την έγκαιρη υλοποίησή της, έως τα τέλη 2020, ώστε βάσει και των σημαντικών ευρημάτων που θα προκύψουν να αποτυπωθεί η υφιστάμενη κατάσταση. Θα πρέπει επίσης να προβλεφθεί ότι η διαδικασία μέτρησης (με τη χρήση των μεθόδων που προβλέπονται στο παράρτημα ΙΙΙ της σχετικής κατ' εξουσιοδότησης απόφασης) θα πρέπει να επαναληφθεί το 2021 για να θεσπιστεί έτος βάσης.

Σημειώνεται εδώ ότι η κατ' εξουσιοδότηση απόφαση δεν περιλαμβάνει την εκτίμηση των «απωλειών στο χωράφι», που είναι ωστόσο μια διόλου αμελητέα ποσότητα, δεδομένου ότι σε επίπεδο ΕΕ, οι λεγόμενες «harvest losses» εκτιμάται ότι κυμαίνονται μεταξύ 11% - 36% της συνολικής σπατάλης τροφίμων. Ως εκ τούτου, θα πρέπει να προβλεφθεί και η μέτρησή τους προκειμένου να αποτυπωθεί καλύτερα η υφιστάμενη κατάσταση.

Θέσπιση υποχρεωτικής καταγραφής απορριμμάτων τροφίμων σε επιχειρήσεις διακίνησης και εμπορίας τροφίμων, ώστε να μπορεί να αποτυπώνεται η εξέλιξη των τροφικών απωλειών και να τονωθεί η διαφάνεια στη διαχείριση των τροφίμων. Θα πρέπει να υπάρξει σχετική πρόνοια για την υποβολή δεδομένων ενδεχομένων στο πλαίσιο του Ηλεκτρονικό Μητρώου Αποβλήτων (ΗΜΑ).

Παροχή κινήτρων για την ενίσχυση της δωρεάς τροφίμων, μέσα από την ανάπτυξη οικονομικών εργαλείων και την αποσαφήνιση των ποινικών ευθυνών στη διαδικασία δωρεάς. Η διαδικασία της απαλλαγής καταβολής ΦΠΑ, που θα διαπιστώνεται βάσει δελτίων αποστολής και θα ενσωματώνει ρήτρες ασφαλείας για την αποφυγή κακών πρακτικών, κρίνεται ως μια ώριμη ενέργεια. Αναφορικά με τις ποινικές ευθύνες, ο δωρητής θα πρέπει να θεωρείται υπεύθυνος μόνο για την ασφάλεια των τροφίμων έως τη στιγμή που τα παραλαμβάνει η τράπεζα τροφίμων ή ο κοινωφελής οργανισμός που έπειτα θα τα διαθέσει στους τελικούς ωφελούμενους.

Άμεση εκπόνηση σχεδίου δράσης για την πρόληψη των απωλειών τροφίμων. Προκειμένου να επιφέρει αποδεδειγμένα θετικά αποτελέσματα στην πρόληψη της σπατάλης, το σχέδιο δράσης θα πρέπει να προκύψει μετά από ενδελεχή μελέτη των δεδομένων και των αιτιών και να περιλαμβάνει μέτρα ανά κλάδο (ενδεικτικά: παραγωγή, μεταποίηση, εμπορία, κατανάλωση). Στοιχεία του σχεδίου δράσης θα πρέπει να είναι τα εξής:

- **Ανάληψη πρωτογενούς έρευνας**, σε συνέχεια της καταγραφής του μεγέθους των απωλειών, ώστε να αναζητηθούν τα αίτια και να διερευνηθούν σχετικές λύσεις. Δεδομένου ότι βρισκόμαστε πολύ πίσω στη συλλογή δεδομένων, το Υπουργείο πρέπει να αναθέσει σειρά ερευνών σε ακαδημαϊκά ιδρύματα ή ερευνητικούς φορείς. Ενδεικτικά προτείνεται η υλοποίηση ερευνών σχετικά με τα εξής: α) Αίτια απωλειών στους διαφόρους τομείς (πρωτογενής τομέας, επεξεργασία-μεταποίηση, εμπόριο τροφίμων, εστίαση κτλ). Παρόμοιες έρευνες έχουν γίνει από τον Βρετανικό οργανισμό WRAP και μπορούν να αξιοποιηθούν προς μίμηση, β) Καθεστώς ιχνηλασιμότητας τροφίμων, μελετώντας που βρισκόμαστε σήμερα σε αγροτικά προϊόντα, αλιεύματα και τι θα μπορούσε να αλλάξει για τη βελτίωση της υφιστάμενης κατάστασης, γ) Εμπορικές πρακτικές που συντελούν στην απώλεια τροφίμων.
- **Νομοθετική ρύθμιση για την αλλαγή στη σήμανση**, αφού προηγηθεί εισήγηση από το αρμόδιο Υπουργείο και σχετική διαβούλευση αναφορικά με τον τρόπο παράθεσης της πληροφορίας. Παρότι η νέα στρατηγική της ΕΕ «Από το αγρόκτημα στο τραπέζι» προβλέπει σχετική πρωτοβουλία έως το τέλος του 2022, δε χρειάζεται να σημειωθεί τέτοια καθυστέρηση. Πιο συγκεκριμένα, προς διευκόλυνση των καταναλωτών θα πρέπει να επιβληθούν κοινοί κανόνες σήμανσης (ορισμός χρονικού διαστήματος, τρόπος παρουσίασης, εξαίρεση από την υποχρέωση σήμανσης κοκ), πολύ πιο απλοί σε σχέση με αυτούς που εφαρμόζονται σήμερα. Η αλλαγή στη σήμανση θα πρέπει να συνοδεύεται από σχετικές καμπάνιες επικοινωνίας.
- **Ενσωμάτωση της οδηγίας (ΕΕ) 2019/633**, σχετικά με τις αθέμιτες εμπορικές πρακτικές στις σχέσεις μεταξύ επιχειρήσεων στην αλυσίδα εφοδιασμού γεωργικών προϊόντων και τροφίμων, που περιλαμβάνει μέτρα που σχετίζονται με την αποτροπή της σπατάλης, όπως ενδεικτικά η ακύρωση των παραγγελιών με σύντομη ανακοίνωση, μικρότερη των τριάντα ημερών, ή η μονομερής αλλαγή των όρων μιας συμφωνίας προμήθειας τροφίμων και η επιστροφή προϊόντων που δεν πουλήθηκαν, χωρίς αποζημίωση του προμηθευτή. Στο πλαίσιο της καταπολέμησης των αθέμιτων πρακτικών κρίνεται επίσης σκόπιμη η δημιουργία ενός μηχανισμού υποβολής ανώνυμων καταγγελιών για τέτοιου είδους πρακτικές και η ανάθεση της παρακολούθησης της κατάστασης σε κατά προτίμηση ανεξάρτητο σώμα της δημόσιας διοίκησης (πχ. εθνική αρχή διαφάνειας).
- **Αλλαγές στα marketing standards**, προκειμένου να μειωθεί η ποσότητα των φρούτων και λαχανικών που θεωρείται μη επιλέξιμη για αισθητικούς λόγους και, παράλληλα, να ευνοηθεί η διάθεση τέτοιων μη-επιλέξιμων ειδών για κοινωφελείς σκοπούς.
- **Δημιουργία ολοκληρωμένου προγράμματος κατάρτισης και ενημέρωσης** επαγγελματιών ενώσεων και εμπλεκόμενων σε όλα τα στάδια του εγχώριου διατροφικού συστήματος. Το μέτρο μπορεί να περιλαμβάνει δημιουργία και διανομή εκθέσεων καλών πρακτικών, διεξαγωγή προγραμμάτων κατάρτισης σε επαγγελματίες, διενέργεια workshops για κομβικά ζητήματα κοκ.
- **Θεσμοθέτηση δικτύου για τις δωρεές τροφίμων**, με απογραφή των υφιστάμενων ενδιάμεσων φορέων και των επωφελούμενων. Έτσι, μεταξύ άλλων, θα καταστεί δυνατή η καλύτερη αξιοποίηση δωρεών σε μικρές ποσότητες από πολλαπλούς δωρητές (πχ. φούρνοι, μίνι μάρκετ, μανάβικα κοκ).
- **Πρόωθηση ενεργειών για τα κοντόληκτα**, τα οποία δεν θα προορίζονται μόνο για δωρεά, αλλά θα μπορούν να διατεθούν στους καταναλωτές σε χαμηλότερες τιμές. Η χρήση smartphones, η

δημιουργία ηλεκτρονικών ή last minute καταστημάτων με κοντόληκτα, αναμένεται να επιδράσουν θετικά. Απαραίτητη προϋπόθεση η σχετική εκ των προτέρων ενημέρωση των καταναλωτών, προκειμένου να αποφευχθούν αρνητικές αντιδράσεις.

- **Θέσπιση κινήτρων για την αποφυγή των απωλειών και στήριξη των παραγωγών**, όπως για παράδειγμα α) μέσω της οικονομικής και τεχνικής στήριξης για ανάπτυξη σύντομων αλυσίδων δωρεάς σε περίπτωση ακύρωσης συμφωνιών ‘την τελευταία στιγμή’ και σε περίπτωση μη πλήρωσης των αισθητικών κριτηρίων, β) μέσω επιδοτήσεων στη μεταποίηση φρέσκων προϊόντων που σε άλλη περίπτωση θα κατέληγαν απορρίμματα, γ) μέσω της δημιουργίας εστιατορίων δεύτερης ευκαιρίας, δ) μέσω της ανάπτυξης καινοτομιών στην αξιοποίηση (valorisation) υπολειμμάτων τροφής κοκ.
- **Πρόγραμμα κατάρτισης φορέων του ευρύτερου δημοσίου τομέα (πανεπιστήμια, νοσοκομεία, στρατός)**, προκειμένου να ενσωματώσουν υποχρεωτικά συστήματα εκτίμησης και περιορισμού της σπατάλης. Συνδυαστικά θα απαιτηθούν προγράμματα κατάρτισης εργαζομένων και παρακολούθησης της προόδου με τη δημιουργία σχετικών πρωτοκόλλων και διαδικασιών. Στο ίδιο πλαίσιο, η πολυαναμενόμενη και θεμιτή θέσπιση πράσινων προμηθειών για τρόφιμα σε φορείς του Δημοσίου (νοσοκομεία, στρατός, σχολεία κοκ), θα πρέπει να συνοδεύεται από την ανάπτυξη standards για την πρόληψη της σπατάλης (διαδικασίες κατάρτισης προσωπικού, διαδικασίες προετοιμασίας μενού και συντήρησης τροφίμων, μέγεθος μερίδων κοκ).
- **Στήριξη και παρότρυνση εθελοντικών συμφωνιών**, μιας και έχει αποδειχθεί ότι πρόκειται για έναν αποτελεσματικό μηχανισμό περιορισμού των απορριμμάτων τροφίμων. Κομβικό ρόλο σε αυτό θα πρέπει να έχει η θέσπιση μηχανισμών “target-measure-act”, δηλαδή ο ορισμός στόχων για τους συμμετέχοντες στις εθελοντικές συμφωνίες, η διαδικασία μέτρησης και καταγραφής των επιπέδων σπατάλης και η ανάπτυξη δράσεων πρόληψης, δωρεάς και εκτροπής. Ιδιαίτερη σημασία πρέπει να δοθεί στη στήριξη και ενδυνάμωση πρωτοβουλιών για τον περιορισμό της σπατάλης στον τομέα της φιλοξενίας (ξενοδοχεία, εστιατόρια), ώστε να επιτευχθεί η κινητοποίηση του κομβικού αυτού κλάδου και συνάμα να δημιουργηθεί ένα διεθνές θετικό brand image για τον ελληνικό τομέα φιλοξενίας.
- Στο ίδιο πλαίσιο, χρειάζεται να τονωθεί η **έρευνα για καινοτομίες**, μέσα από την αξιοποίηση ευρωπαϊκών προγραμμάτων και τη διάθεση επαρκών κονδυλίων, ειδικά σε ότι αφορά το αντικείμενο της αξιοποίησης των ρευμάτων τροφικών απορριμμάτων για τη δημιουργία νέων προϊόντων, για την πρωτογενή παραγωγή και την ευφυή γεωργία, για έξυπνες συσκευασίες -εναλλακτικές του πλαστικού, για σύντομες αλυσίδες παραγωγής και διάθεσης κοκ.
- **Εκτεταμένες καμπάνιες ευαισθητοποίησης για τους πολίτες και τα παιδιά της χώρας**, παράλληλα με την υλοποίηση δράσεων εκπαίδευσης μαθητών και γονέων, μέσα από τη συνεργασία με οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών και την ανάπτυξη σχετικών προγραμμάτων. Στο ίδιο πλαίσιο, μια πρώτη άμεση ενέργεια θα πρέπει να είναι η ανάληψη διορθωτικών ενεργειών στα «Σχολικά γεύματα» για να εκτιμηθούν οι απώλειες τροφίμων, να εισαχθούν εκπαιδευτικές δραστηριότητες για τα ωφελούμενα παιδιά και να υπάρξουν αλλαγές στο διαιτολόγιό τους. Λαμβάνοντας υπόψη ότι στη χώρα η σπατάλη τροφίμων εντοπίζεται κυρίως σε επίπεδο νοικοκυριών, οι δράσεις ευαισθητοποίησης θα πρέπει να είναι καλά δομημένες και να στοχεύουν στην αλλαγή συμπεριφοράς και στάσης.

Τέλος, απαιτείται καλύτερος συντονισμός έργου σε θέματα πρόληψης της δημιουργίας απορριμμάτων τροφίμων, ενδεχομένως με τη θέσπιση σχετικής μόνιμης διυπουργικής ομάδας εργασίας, η οποία θα έχει ως ρόλο να συμμετέχει στην ευρωπαϊκή πλατφόρμα για τη μείωση της σπατάλης τροφίμων και να εισηγείται μέτρα και πολιτικές προς αυτή την κατεύθυνση.

Αποστολή του WWF είναι να σταματήσει την υποβάθμιση του φυσικού περιβάλλοντος και να χτίσει ένα μέλλον αρμονικής συνύπαρξης ανθρώπων και φύσης, προστατεύοντας τη βιοποικιλότητα, διασφαλίζοντας τη βιώσιμη χρήση των ανανεώσιμων φυσικών πόρων, και προωθώντας τη μείωση της ρύπανσης και της σπάταλης κατανάλωσης.

Περισσότερες πληροφορίες

Αχιλλέας Πιληθάρας, a.plitharas@wwf.gr
Υπεύθυνος προγραμμάτων ευαισθητοποίησης, WWF Ελλάς
Βίκυ Μπαρμποκά, v.barboka@wwf.gr
Υπεύθυνη προγραμμάτων για τη διατροφή, WWF Ελλάς